

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ФРН ЩОДО РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОСТІ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

У статті розкрито особливості сприяння розвитку обдарованості в сучасній Німеччині в гендерному контексті, зокрема, проаналізовано психологічні відмінності між обдарованими хлопцями та дівчатами.

Ключові слова: обдарована молодь, гендерні особливості, національна освітня політика.

Обдарована молодь є потенціалом розвитку будь-якої сучасної держави. Не є винятком і ФРН (з часів об'єднання Західної та Східної Німеччини 1990 р.) молода країна, що посідає ключові позиції в Європі та перебуває на етапі розвитку.

Одним із основних принципів розвитку демократичного суспільства є визнання рівних прав жінок і чоловіків у всіх галузях та створення рівних умов їхньої реалізації. Згідно із сучасною концепцією демократії, побудова толерантного суспільства неможлива без досягнення гендерної рівності. Відкритому суспільству потрібні такі якості, як прозорість намірів, чесність, критичне мислення, незалежність. До того ж слід відмітити, що в кожній культурі є свої стереотипи чоловічої та жіночої поведінки. Сучасна Німеччина наголошує на необхідності подолання цих стереотипів та задля цього потребує гендерного підходу до організації навчання нового покоління – молоді з високими здібностями. Без гендерної освіти неможливо сформувати в учнів гармонійних відносин з представниками протилежної статі. Гендерна педагогіка створює інший погляд на світ, розуміння своєї власної ролі у суспільстві, формує активну громадянську позицію та, зрештою, – зміну суспільної свідомості.

Особливості освітньої системи Німеччини, зокрема характерні тенденції розвитку навчання обдарованої молоді ФРН, є предметом дослідження українських (Я. Беккер, Н. Козак, Л. Чухно та ін.) та зарубіжних учених (Г. Піхта, К. Хеллера, Г. Фенда та ін.). Слід відмітити, що до проблеми сприяння розвитку обдарованості в гендерному аспекті звертали вектор свого дослідження німецькі науковці Е. Каннінг, Т. Рост, Г. Хайнбокель, Д. Холлінг та ін.

Мета статті – розкрити особливості національної німецької програми сприяння розвитку обдарованої молоді в гендерному аспекті, ґрунтуючись на систематизації поглядів провідних українських і німецьких учених на проблему психофізіологічних та соціальних відмінностей між обдарованими хлопцями та дівчатами.

Як відомо, наявність психофізіологічних відмінностей та різниці в соціальній поведінці між чоловіками та жінками підтверджується беззапе-

речними емпіричними дослідженнями науковців у галузі психології, соціології та педагогіки. Слід зазначити, що майже всі класичні концепції розвитку творчої особистості не виключають визначної ролі емоційної сфери жіночого чи чоловічого типу при виявленні обдарованості.

Сучасні німецькі дослідники проблеми диференціації навчання обдарованої молоді, у тому числі М. Йост, П. Нагель та Г. Хайнбокель [3; 5; 6], наголошують на тому, що дівчата шкільного віку з особливими творчими здібностями створюють серйозну групу ризику, оскільки їх найважче виявити серед інших учнів за звичним колом критеріїв та сприяти подальшому розвитку їхніх здібностей у гендерно змішаному суспільстві.

За даними сучасних демографічних досліджень, у Німеччині щороку народжується майже однакова кількість хлопчиків і дівчат, та з віком поступово змінюється частка дівчат серед обдарованих школярів. Українська дослідниця психологічної природи обдарованості О. Кривопишина наголошує на тому, що сьогодні в європейських країнах дівчата випереджають хлопців у мовленнєвому розвитку, що є показником рівня вербальних здібностей, у жінок більшою мірою розвинуті перцептивні якості, у той час як у чоловіків – зорово-просторові; мова жінок багатша, вони раніше засвоюють навички читання [1]. Але в період переходу від підліткового віку в юність обдаровані дівчата становлять менше половини від загальної кількості старшокласників та абітурієнтів.

Прийняття ФРН гендерної стратегії як наряду державної політики зумовлене необхідністю вирішити складні соціально-економічні проблеми перехідного періоду, що пов'язані з об'єднанням країн з різними культурними й політичними пріоритетами в одну державу (як відомо, до 1990 р. на території сучасної Німеччини існували соціалістична НДР та капіталістична ФРН). Результатом стала активізація всього населення на шляху до побудови нового, сильного, рівноправного суспільства, що знайшла своє вираження у висуванні жінками вимог дати їм змогу обіймати ключові посади в апараті федеративного управління, отримувати високу заробітну плату за виконання робіт у сфері науки й техніки, подолати пануючий у суспільстві гендерний дисбаланс щодо сім'ї та батьківства тощо. Як результат – Німеччина ХХІ ст. є яскравим прикладом рівноправного демократичного суспільства, головою уряду якого вже майже десятиліття є жінка, багато інших державних посад обіймають також жінки.

У 2000 р. Федеральною експертною комісією з питань інтеграції німецької національної освітньої стратегії у Болонський освітній простір при Бундестазі було прийнято документ “Освіта 2000”, який окреслив галузі освіти для першочергового реформування – навчання обдарованої молоді та професійна освіта. Сьогодні для ФРН є характерним серйозне ставлення до ролі освіти жінок, зокрема, до створення сприятливих умов для виявлення та розвитку особливих здібностей у дівчат і жінок. Що стосується фондової політики, чимало приватних товариств та громадських організацій здійснюють фінансову підтримку саме талановитих дівчат. Варто та-

кож наголосити на ролі Інституту дослідження обдарованості (ІДО) на шляху побудови національної освітньої політики Німеччини. В ІДО існує відділ, що сприяє розвитку обдарованості у дівчат та жінок різного віку, зокрема, організовує курси для підготовки вихователів дитсадків і вчителів шкіл до роботи зі здібними дівчатами, розробляє тестові методики виявлення обдарованості в жінок тощо. Німецький відділ міжнародної організації “Менса” пропонує психолого-педагогічну допомогу батькам обдарованих дівчат для подолання проблем із навчанням.

Незважаючи на велику кількість у Німеччині державних і приватних програм ідентифікації та сприяння розвитку обдарованості за принципом гендерної диверсифікації, існує чимало проблем в організації навчання обдарованих школярів. Так, М. Йост наголошує на тому, що велика кількість здібних дівчат не встигають із навчанням у школі [5]. Вони відчують себе навантаженими звичайними завданнями в межах навчальної програми та втрачають інтерес до виконання складних, дійсно цікавих робіт. Ситуація погіршується через нестійку емотивну сферу дівчат, від яких очікують не лише батьки, а й усе оточення більшої концентрації у процесі навчання, відповідальності та сильнішої соціальної інтеграції, ніж від хлопців.

Вирішення цієї проблеми педагог вбачає в організації спеціального навчання психолого-педагогічного персоналу школи та позашкільних закладів, в межах якого вчителі, вихователі, психологи та соціальні працівники вивчають курси “Обдарованість як психосоціальне явище”, “Керування творчістю” та “Специфіка роботи з обдарованими школярами/студентами”, під час практики проводять власні педагогічні дослідження, апробовують власні мультиметодичні й мультимодальні способи розпізнання обдарованості, складають спеціальні тести згідно з принципом гетерогенетичної обдарованості, тобто систематизують здібності та нахили обдарованих хлопців та дівчат і порівнюють їх з рівнем інтелектуального розвитку їхніх батьків.

Цікавим є підхід німецької дослідниці П. Нагель стосовно подолання проблем, які постають в обдарованих дівчат і жінок, що навчаються “у світі обдарованих хлопців” [6]. На її думку, типові для певної статі гормональні відмінності виграють не менш важливу роль у сприянні розвитку обдарованості як екстраординарної людської якості, ніж відмінності в темпераменті, оскільки можуть не лише направити здібності в іншому векторі розвитку, а й призвести до втрати останніх. Дослідниця наводить приклади на підтвердження цього факту. Так, серед усіх обдарованих школярів Німеччини сьогодні кожні сім із десяти є хлопцями, оскільки дівчата бояться бути “не такими, як інші”, щоб не втратити розуміння родини й авторитет у шкільному оточенні. У своїй книзі П. Нагель розповідає про те, що батьки спочатку приводять синів до клубів та організацій з питань роботи зі здібною молоддю, і лише пізніше виявляється, що в сім’ї є обдарована сестра. А отже, дівчата не хочуть бути поміченими й потребують сильнішої мотивації. Вони приховують свої високі здібності з математики, образотворчості, філології, музики тощо навіть із задоволенням, з гумором, іроні-

єю чи сарказмом. У більшості випадків обдаровані дівчата мають пригнічене почуття власної гідності, не вірять у свої особливі здібності. На відміну від хлопців, вони вбачають причину своїх успіхів у старанні, систематичній праці та цілеспрямованості, а не в природному таланті.

На думку дослідниці, в сучасному німецькому суспільстві є багато не діагнованих талановитих дівчат з підозрою на синдром дефіциту та чимало інших психосоматичних відхилень. Вони потребують багаторазової діагностики здібностей, тобто можуть пройти тест на визначення рівня інтелектуального розвитку декілька разів, консультацій психологів та педагогів для батьків та обов'язково диференціації змісту навчання, що полягає у переведенні до спецкласу чи навіть спецшколи.

За даними Міністерства культури, молоді та спорту Німеччини, досить поширеним закладом освіти для учнів з високими здібностями наразі є інтернат. Сьогодні в країні працює 21 інтернат для обдарованих школярів у федеральних землях Тюрінгія, Заксен-Ангальт, Бранденбург, Заксен, Райнгайт-Пфальц, Гессен та Баден-Вюртемберг, з яких два, а саме: Гімназія імені Макса Стенбека та Школа-інтернат замку Ганзенберг – профілюються на навчання обдарованих дівчат, та один – Католицький Колегіум Августина – на навчання обдарованих хлопців. Для вступу до закритого навчального закладу обдаровані хлопці та дівчата складають як іспити за шкільною програмою, так і тест на визначення здібностей. Крім того, обов'язково є довідка про стан психічного здоров'я та характеристика з попередньої школи. На відміну від загальноосвітніх закладів, вищезазначені інтернати володіють спеціальними методиками для визначення творчих здібностей у дівчат, а також готують учителів, шкільних психологів та соціологів до роботи з обдарованими дівчатами, щоб створити сприятливі умови для розвитку в них позитивної мотивації та впевненості у власних знаннях і вміннях. На жаль, навчання в таких інтернатах коштує від 1500 до 2000 євро на місяць, і більшість учнів отримують освіту за допомогою програм фінансової підтримки державних чи приватних фондів або завдяки федеральній стипендії.

Інший німецький науковець у галузі педагогіки обдарованості Г. Хайнбокель приділяє багато уваги вивченню гендерних особливостей організації навчання здібної молоді старшого віку, а саме студентів. Зокрема, дослідник називає типові для певної статі галузі науки: природознавство, техніка та математика є "чоловічими", а мовознавство, мистецтво та суспільствознавство відносяться до суто жіночих наук [3]. Відповідно до вищезазначеного розподілу існують певні стереотипи в поведінці гендерного характеру, які повинні бути врахованими під час роботи з обдарованими хлопцями та дівчатами студентського віку. Наприклад, дівчата дуже рідко показують високі успіхи в біології та техніці, оскільки соціальна роль такого плану є для них новою та незвичною, саме тому вони потребують особливого ставлення під час навчання, інтелектуальних завдань тощо. Так, серед учасників щорічного федерального математичного змагання лише чверть становлять дівчата, але культурно-масові заходи, що

відбуваються поза конкурсною програмою, організовані так, щоб урахувати інтереси та вподобання як хлопців, так і дівчат. Таким чином, здійснено спробу запобігти дискримінації обдарованих за статевою ознакою, що, на думку Г. Хайнбокель, А.Білхардта та Р. Йоста, має місце в закладах освіти сучасної Німеччини.

Висновки. Отже, для сучасної освітньої політики Німеччини характерними є принципи демократичності та гендерної рівності, що підтверджено чималими зусиллями створити на державному рівні заклади освіти для обдарованих дівчат, розробити спеціальні навчальні програми та культивувати в німецькому суспільстві здоровий психологічний клімат для розвитку особистості будь-якої статі. Перспективною галуззю досліджень може стати вивчення авторських методик подолання психолого-педагогічних бар'єрів у обдарованих дівчат.

Список використаної літератури

1. Кривопишина О. А. Гендерний аналіз особливостей розвитку літературно обдарованих особистостей / О. А. Кривопишина // Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості : зб. наук. праць / за ред. В. О. Моляко. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Я. Франка, 2008. – Т. 12. – Вип. 3. – С. 101–110.
2. Billhardt J. Hochbegabte. Die verkannte Minderheit / J. Billhardt. – Würzburg, 1996. – 166 s.
3. Heinbockel A. Hochbegabte. Erkennen, Probleme, Lösungswege / A. Heinbockel. – Münster, 2001. – 169 s.
4. Internate für Hochbegabte Hochleistende in der Bundesrepublik [Elektronischen ressource]. – Modus für den Zugang: <http://www.internatsverzeichnis.beepworld.de/files/hochbegabten-internate.pdf>.
5. Jost M. Hochbegabte erkennen und begleiten. Ein Ratgeber für Schule und Elternhaus (2., aktualisierte Aufl.) / M. Jost. – Wiesbaden, 2003. – 137 s.
6. Nagel Petra. Hochbegabte Mädchen werden seltener gefördert. Interview mit Diplom-Psychologin Petra Nagel vom 17. Dezember 2012 17:12 [Elektronischen ressource]. – Modus für den Zugang: <http://www.sueddeutsche.de/bayern/mehr-jungen-in-begabtenklassen-hochbegabte-maedchen-werden-weniger-gefoerdert-1.1553147>.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2015.

Пивовар Ю. О. Особенности современной национальной политики ФРГ по развитию одаренности: гендерный аспект

В статье рассмотрены особенности способствования развитию одарённости в современной Германии в гендерном контексте, в частности, проанализированы психологические различия между одарёнными мальчиками и девочками.

Ключевые слова: одарённая молодежь, гендерные особенности, национальная образовательная политика.

Pivovar Y. Features Modern German National Policy for the Development of Talent: a Gender Perspective

One of the basic principles of a democratic society is the recognition of the equal rights of women and men in all spheres and the creation of equal conditions for their implementation. Modern Germany stresses on the necessity of overcoming gender stereotypes in education. Gender pedagogy creates a different view of the world, understanding of your own roles in society, forms the active civic position. The aim of the article is the demonstrating of the features of the national German programme as for promoting talented youth in the gender aspect, what is based on the systematization of the views of leading native and german scientists on the problem of physiological and social differences between endowed guys and girls.

According to the latest demographic research in Germany every year the equal number of boys and girls are born, and with passing time gradually changes the proportion of girls among endowed students. Modern German researchers have problems at differentiating teaching endowed young people stress on the fact that girls of a school age with special creative abilities create serious risk, because they are the hardest to detect among the other students as for the usual range of criteria and further for future development of their abilities in a gender-mixed society. Adoption in FRD gender strategy as the course of the national policy is determined by the necessity to solve difficult socio-economical issues of the transitive period that related to association of countries with various cultural and political priorities into one state. Nowadays FRD is seriously concerned with the question of the women education, in particular creation of favorable environment to detect and develop special skills of women and girls. This relates to the stock policy, organization of competitions and tournaments according to the gender type, etc. To conclude, democracy and gender equality are distinctive features of modern German policy which is proved with enormous efforts to create, on the governmental level, educational establishments for endowed girls and boys, with attempts to develop special educational programs and cultivate robust psychological climate in German society for the successful development of a personality of any gender.

Key words: *gifted youth, gender specialty, national educational establishment.*